

Töötgemise kujundi muutumisest eesti lastekirjanduses

“Vihma küll valab ju pilvede viinas
taevas kui maa sügisudude tinas.
Pilvi rebides vilistab tuul,
kari on väljas veel mihklikuul.

Karjalaps vaeseke kuhja all kükib,
kaelani märg, külm kallale tükib.”
/.../

See August Alle luuletus tuleb mulle alati meelde, kui räägitakse laste elust vanal ajal, mis kätkes endas rohkem tööd kui mängu.

Eestlane peab end, nähtavasti ikka õigusega, töökaks rahvaks. Meie kirjandusest leiab ohtralt tööd tegevaid peategelasi, kes kummatigi seeläbi ei rikkaks ega õndsaks-õnnelikuks ei saa. Tööd murtakse vihaga, harva tehakse seda rõõmuga.

Kuidas on lastekirjanduses? Mismoodi peegeldab see tööd laste argielu osana, mismoodi suunab kirjandus last töökust väärtustama või ka kriitiliselt hindama, tööd tegema. Kas on aastakümnete vältel toimunud olulisi muutusi töötgemise kujutamisel ja kas on muutunud autoripoolne suhtumine lapse töösse, töötavasse lapsesse.

Muinasjutud väärtustavad töökust. Tänapäeva mõistes lausa üleliia. Eesti Vabariigi algusaegne jutukirjandus läheneb tööle kaht viisi. Memuaarse koega lugedes kirjeldatakse rasket ja tüütut töötgemist kui paratamatust ja sundust. Pedagoogilise koega lugedes, milles autor end tegelasest lahus hoiab, osutatakse töö eesmärgile, milleks on raha ja eneseväärikus – sündigu viimane siis sellest, et kopik on taskus või suurtega võrdne olemise tundest.

Nõukogude ajal väärtustas lasteraamat töö tegemist enam kui teenistust. Ehk siis raha teenimine pole justkui üldse oluline, oluline on uute väärtuste loomine, töölise staatusega kaasnev eneseväärikus, protsess kui niisugune ja hüve ühiskonnale. Töökasvatus tuli noil aegadel lausa aabitsaraamatusse.

Viimasel ajal kohtab raamatuis üha vähem töötavat last või töötgemist üldse. Töö on pigem mäng ja/või lapsevanemaga koos olemine. Kas laps teeb tööd või mitte, tema elu see ei muuda. Lapsevanema töötusest tekkivad probleemid on aga sotsiaalselt tundlikes teostes emotsionaalselt esitatud.

Alustagem rahvaluulest. Juba hälli ääres laulsid meie esiemad lapsele sellest, milline tõine tulevik neid ees ootab. (Antoloogia “Eesti rahvalaulud” 3. köide 3. vihik) Äiu-kussu küll, aga siis kohe soovitakse, et laps kasvaks ja temast saaks eidele heinaniitja, taadile tammeraiuja, karjavitsa kandija, esä kesa kündija, mõisa rehe peksija, esä-ema toitija. Karjalapselt oodatakse, et ta põhitöö kõrvalt veel ka marju tooks, sauna vett veaks.

On laule, milles ema unistab lapsele puhtamaid-peenemaid-paremaid ameteid. Ta uinutab hällisolijat kui sukasseppa, kinnasseppa, kangaste kudujat, paberite

paugutajat, peene lõnga pingutajat. On laule, milles ema ei oota abelist ega kuuluta paremaid ameteid. Laulja soovib lapsel nüüd magada, kui lastakse. Tulevad teised päevad: “Ei sul anta aiga maata,/ puhkust pikalt pidada:/ tuleva sul tõised päivad,/ tõised päivad, mitmed vaivad,/ pandas öösen õitsen käima,/ une aeal uiguma.”

Seega maast madalast oli eesti maalapsel selge, et nii kui hällist välja saad, tuleb hakata tööd tegema.

Muinasjutud väärtustavad töötegijat. Samal ajal on töö katsumus. Peategelase elu tuleb ju kõige alguses kuidagi kibedaks teha. Lisaks alavääristamisele ja vaesusele ja sageli ka orvu-staatusele peab ta vahetpidamata tööd tegema – seda kõige raskemat ja mustemat. Mida ta ka nurinat tõstmata teeb. Venelaps kannab kaevust vett, talitab varahommikul loomi, loputab talvel kange külmaga oja ääres pesu jne.

Töö on proovikiviks ja näitab kuulajale ära, et selle tegija on väärt paremat põlve. Kusjuures töö tegemine iseenesest ei tee peategelast rikkaks ega õnnelikuks. Tööga testitud tubli tegelane saab imeteo osaliseks ja see imetegu toob jõukuse ning parema põlve. Kas hakkab tal kuldtükke suust kukkuma, või tööpalgaks valitud tagasihoidliku väljanägemisega laegas ehk lõngakera sisaldavad suuremal hulgal kulda. Või kosib kuningapoeg ehk rikka talu peremees tolle tubli töötegija endale kaasaks.

Muinaloos “Kullane lõngakera” teeb vaenelaps veealuses maailmas hulgaliselt töid ära. Lüpsab lehma, pügab lammast, raputab õunapuud. Kusjuures kõik kolm pakuvad talle tehtu eest tasu, aga tüdruk ei võta seda vastu. Ta teeb tööd heast südamest. Kuningatütar paneb tüdruku põrandat pesema, on tulemusega rahul ja käsib lapsel puhata. Tüdruk aga vastab: “Ma ei olegi veel väsinud, anna mulle veel midagi tööd.” (Sada saarelehte, tuhat toomelehte”, 1968, lk158) Nii nagu mingi kratt!

Nooremates muinasjuttudes, nendes novellilaadsetes, on asjalood muutunud. Nendest leiab nutika, alatasustatud sulase Jüri elik Kaval-Antsu, kes leiutab viise, kuidas raskest ja ebaõiglaselt peale pandud tööst kõrvale hiilida. Öösel lauda ukse valvamine, koera asendamine. Kuna pererahvas on kitsi ja kipub sulast alt vedama, talle lepinguväliseid kohustusi peale panema, siis sulase vastukäikude peale saame vaid mõelda, et paras pererahvale.

Folkloorist leiab töö ülistuseks kõneka värsikatke:

“Nüüd tuleb ette heinaaega,
ruttab rukkilõikusaega
ja tuleb õnnis odraaega
ja tuleb kaunis kaeraaega,
siis saab kiidelda käsida,
hoobelda oma rammuda,
vett saab väänata varrukasta.”

Eesti Vabariigi aegsetest kirjanikest on lastele laste töötegemisest kõige emotsionaalsemalt ja suure põhjalikkusega kirjutanud Jüri Parijõgi. Tema loomingust leiab kolme sorti jutte. On lugusid, kus lapsed mängivad töötegemist ja matkivad selle käigus täiskasvanuid (“Rein ja Anna mängivad poodi”) ning agara tööga asjad untsu keeravad (“Koduseid talitusi tegemas”) või läheb tulemus oskamatu talitamise nahka

(“Kuidas Enn ja Jaan olid mesinikud”). Aga nende juttude õpetuslik külg ei ole nii oluline kui meelelahutuslik.

Ühed jutustavad tööga üle koormatud lapsest, kes on õnnetu ja vaevatud. Pererahvas ei anna enesele aru, et lapse jaoks on otsas. Teised pajatavad põnnidest, kes meelsasti tööle lähevad, tööd teevad. Rahapalk on pool motivatsiooni. Teine pool on eneseteadvuse kasv – kes ei tahaks siis sarnaneda täiskasvanutele! Jutus “Tööl” valetab 8-aastane minajutustaja end kümneaastaseks, et turbarabas tööd saada ja raha teenida. Teeb jämedamat häält, tõuseb mättale, et vanem välja näha. Humoorikas jutustus kirjeldab töötegemist ja puhkehetki. Laps tunnistab, et “Õhtupoolne päev oli kolepikk. ...justkui oleks üks päev nii pikk kui nädal.” (lk 21)

Esimene tööpäev lisas poisile väärikust. Ema kohtles teda kodus ka kui täistöömeest – tõi kausiga pesuvett õue, lubas liha süüa niipalju kui poiss tahtis. Poiss ise aga ilmutas täiskasvanulikku suuremeelsust, kui väikevennale oma palgast saia lubab osta – juhul kui too ikka hea laps on ja pluusiriidest nii palju üle jääb. Kuidas töö turbarabas edasi kulgenud oleks, ei saagi teada. Poiss jäi kolme päeva pärast haigeks.

Loos “Lehe-Sassi omad uisud” pakub Parijõgi ühe tõeliselt positiivse mudeli. Järjekindla visa tööga, kopik kopika kõrvale kogub poiss uiskude jaoks raha. Autor kirjeldab lehemüügi vaearikkust ja poisi eesmärgikindlust. Laps ei põlga tööd, ei pea paljuku loobuda ega oodata õiget aega ja õiget hinda. Sada päeva kulub, siis on Sass väärika mehena poes, laseb end teenindada, pikendab ostumõnu ja tema õnn on täielik. See lugu viib mõtted tänastele lastele, kes asjadeküluses ei oska neidsamu asju vääriliselt hinnata, kuna asjades puudub nende isiklik panus.

“Vilu Jaan ja Kure Kaarel karjas” on lugu kahest iseloomu poolest erinevast poisist, üks on kahe jalaga maa peal, eesmärgid teada. Teine on tundlik ja hell laps, kellel pererahvaga pole vedanud ja kelle traagiline saatus lugeja südant liigutab. Töö on neil sama, iseloom, suhtumine ja vedamine erinev. Vilu Jaanil on selge siht silme ees. Tema plaanib nii, et see suvi jääks viimaseks karjapoisi suveks. Karja juures passides teeb ta korve, et lisa teenida. Tuleval aasta “pistab ta linna”, lukusepaks õppima. Sügiseks peab korvide ja luudadega 10 rubla kokku saama, see kulub linnas marjaks ära.

Kaarlil pole muud eesmärki, kui suvi üle elada. Ta jääb haigeks, kuna tema jalad lähevad hukka, tal on krooniline unevõlg, karjaga paremaks läbisaamiseks söödab ta lõunaleiva loomadega ja nälgib. Liiga raske on karjapoisi töö sellele lapsele.

Kalle Kusti samanimelisest loost on samuti unistava loomusega hellahingeline laps, kes tehtud tööl eesmärki ei näe. Ega teda ei sunnitud rohima, aga 25 kopikat maksti päevas ja raha oli vaja. Jääb mulje, et see raha läheb pere ühisesse eelarvesse, sest raha ei motiveeri Kustit kuidagimoodi. Töö on tuim, töökaaslased kiusakad. Peenraid rohides jäi selg haigeks, jalad kangeks, nõgesed kõrvetasid. Oh, kui nüüd tuleks hall vanamees...kui saaks liblikalt tiivad, lendaks ära kaugele...

Parijõgi kujutab elavalt ka töötava lapse vastutust. On seegi koorem kaunis ränk. “Andu karjapäevas” veedavad karjused õnneliku õhtupooliku (lk 192). Kogu aeg mängitakse uusi mängu. Õhtul avastab Andu, et Punik puudub. Mure on suur, karistusehirmu pole, aga lehm oli ema lemmik...vaheldumisi hüütakse appi taevataati

ja haldjaid. Mures laps jääb mättale magama, on seal keskööni, enne kui otsijad ta leiavad.

Miks valisin tollest perioodist just Parijõe lastejutud. Teisedki autorid on töötavast lapsest kirjutanud, karjaskäimist meenutanud. Tammsaarel on need lood õige õnnelikud. Loos „Tähtis päev“ ent näitab ta pideva töötegemisega kaasnevat ohtu – ei osata puhata, kui see eriline, ainuke vaba päev kord saabub.

Parijõe valisin seetõttu, et kirjanik koolipapana tahab töö motiiviga midagi enamat edasi anda kui lihtsalt laste töötamist kirjeldada. Töö on võti täiskasvanute maailma tunnustuse ja iseseisvuse juurde. Töö lisab eneseväärikust. Kõrvaline pole ka eesmärgipärane tegutsemine, tööst saadav tasu ja tasu eest enesele hangitavad hüved.

Võib-olla ajendas Parijõe jutte kirjutama tõik, et tollaegses koolikirjanduses töö tegemisele ei rõhutatud. Toonased aabitsaraamatud on võluvalt töövabad. Need kujutavad küll valdavalt külaolustikku ja maal elavat last. Aga see laps on võrlemisi vaba.

Nõukogude ajale seevastu sai iseloomulikuks sihipärane töökasvatus ja ühiskondlikult kasuliku töö (ehk siis ilma palgata tehtava töö) vabatahtlikult sunniviisiline juurutamine. See teema jõudis nii õpikutesse kui ilukirjandusse ja igas vanuseastmes.

Päris esimene nõukogude korra reeglite kohane eesti aabits ei ilmunudki Eestis. See avaldati 1925. a. Moskvast. Klarissa Valneri “Aabits. Alglugemik” oli mõeldud kõigile eesti lastele üle suure Nõukogude Liidu. Krimmis, Siberis, Leningradi (Peterburi) oblastis ja mujalgi elas eesti soost väljarändajate järeltulijaid, kes soovisid õppida kirjatarkust just nimelt oma emakeeles.

Seda tagasihoidliku välimuse ja must-valgete piltidega aabitsat ilmus 5000 tükki. Aasta, tiraaži suurus ja jutt talus elamisest võimaldavad ka vandenõuteooriat, et raamat telliti autorilt juba enne 1924. a. detsembrit... Autor ühendas osavalt eestlastele olulise ja omase kehtiva riigikorra nõuetega. Juttudes elavad lapsed maal oma talus, teevad koduseid talitusi, suhtlevad oma sugulaste ja sõpradega, käivad linnas huvireisil ja tutvuvad tehase tööga. See viimane on teema, mis sama aja eesti aabitsais puudub. Kui lapsed ei tööta oseselt juttudes, siis juuresolevad pildid kujutavad last peenraid kastmas, rohimas, pesu pesemas, puid kandmas jne.

Eesti aabitsaraamatutest kõige süstemaatilisemalt tegeles töökasvatusega Loreida Eiseni 1974. a ilmunud aabits. Torkab silma, et autor peab töö tegemist hästi oluliseks ja kõneleb sellest juba tähti õppivale mudilasele. Ka õppimine on töö. Terve pere kiirustab hommikul ametisse. Talitusi jätkub ka siis kui tööpäev läbi. Koguni loomad on hästi töökad: tuhatjalgsel on pesupäev, oravaema muudkui töötab ja töötab, sipelgatest rääkimata.

Mudilaskirjanduses hakkas vene nõukogude kirjanduse eeskujul ilmuma nõ **kutsevaliku teemalisi** jutte ja luuletusi, *a la* kõik tööd on head, vali, millist tahad. Aastal 1955 kirjutab Manivald Kesamaa raamatus “Kes meil käivad” küll korstnapühkijast ja arstist, miilitsast, maalist ja mitmest teisest ametimehest ning tööst. Raamat lõpeb värsiga:
“Et tuleb olla hästi virk,

kui ükskord kooli lähen.
Ja kui ma õpin – ühtki tööd
ei tunne neist ma vähem.”

Sama autor jätkab sama teemat tosin aastat hiljem värssjutus “Astu, astu lapse jalga”. Ta laseb lapsekesel astuda üle hälli ääre, läbi toa ja õue otsemaid suure elu ja melu keskele.

“Siin sa ükskord kooli lähed,
sind see tänav tööle viib.”

Lapsele pakutakse ehitaja, põllumehe, autojuhi, kevuri, meremehe ametit. Lõpetuseks lausutakse:

“Laiub taevas mere taga.
Päike kuu ja kuldsed tähed,
nendeni ehk kord ka lähed.”

1985. aastal kirjutas Dagmar Normet raamatu “Kümme ust”, kus samuti tutvustab ameteid – kunstnik teeb kommiivabrikus pakendikavandeid, postiljon viib kirju laiali, elektrik varustab tervet linna elektriga, tehakse vahtkummist loomi, ravitakse päris loomi, fotografeeritakse jne.

Nende raamatute eesmärk oli tutvustada ameteid ja teha need lugeja jaoks apetiitseks. Töötavat last seesugustes ei olnud. Ja muidugi ei kujutanud nõukogude kirjandus tööga üle koormatud, tööst väsinud ja sunduse tõttu õnnetut, tööst tüdinenud last. Ehkki tõsielu peegeldades võis peeglinurka sääraseid jääda küll.

Tööst kõrvalehoidja kasvas kollektiivi survele rõõmsasti ümber ja kui ei, siis seinalehe Nõgese-rubriik nuhtles loodrit viimsepäeva laupäevani.

Töötav väikelaps oli 1966. a ilmunud Silvi Väljali autoriraamatus “Jussikese seitse sõpra”, kus lapsele antakse mängulisel moel teada, et igal argipäeval on oma tegemised ja pühapäev ainsana on määratud puhkuseks. Enne lusti lüüa ei saa, kui tööd tehtud. Töökasvatust edendasid ka “Kaarist on kasu” laadi raamatud. Aino Pervik kirjeldab aastal 1971 lasteaiatüdrukut, kes kodutöödel rõõmsalt kaasa lööb: pühib tolmu, peseb sokke, katab lauda jne. Raamat päädib sünnipäevapeoga, mis on ka otsekui pühapäevaks töökate päevade ritta. 2001. aastast leiab samuti säärase loo – Ellen Niit “Jakob raamatus” alustab värssjuttu üleskutsega “Pange riide, tulge sööma! Kõiki ootab oma töömaa.” Jakob on veel piske ja mängib terved päevad kodus. Tema mängud aga matkivad suurte inimeste töid: poiss künnab ema vaiba põlluks, sõidab autoga ümber laua, sohva on talle trammiks. Söögitegemisel lubatakse Jakobil köögikombaini nappu vajutada, isa arvutitöö juures jällegi printerinappu. Väikest meest ei tõrjuta eemale ühegi tegemise juurest. Eks see ole kõige loomulikum töökasvatus.

Töökasvatuse ja ühiskondlikult kasuliku tööga tegelesid nõukogude ajal kõige loomulikumal kombel maakoolid, kus katselappidel suvi läbi käis aiatöö, millest kõrvale hiilimine ei olnud eriti võimalik. Jõgisalu kirjeldab “Sassis ja Jassis” poiste kõrvitsakasvatust. Üks hoolitseb, kastab väetab ja veab saaki käruga. Teine loodab looja peale ja viib oma kõrvitsa taskus minema. Niisugune eeskuju ja tagakuju tüüpi lugu, mis rakendab vanasõna „kes tööd teeb ja vaeva näeb, see saagi saab“.

Rannapi Agu Sihvka (1973) hoiab kooli autoga rallides hoolega eemale katselapist, kus alles kõblatud ja korrastatud sai. Peatükis, kus dresseeritakse meremadu, läheb kogu klass zooloogia tunni ajal puid istutama, “sest roheline kuld on kõigile vajalik”. ÜKT korras asuvad Sihvka ja Kiilike raamatukogule appi “võlglasi likvideerima”. Ja see viperustega alanud pioneeriülesanne osutub lõbusamaks kui pagaritööstuses või tuletõrjedepoos töötamine, sest rakendust leiab poiste loov fantaasia. Ka puuriida ladumine ei põhjusta protesti, vist sellepärast, et see toimub ajal, mil päevaplaan näeb ette geomeetria õppimist. “Inimene õpib, kuni elab, ütleb vanasõna, ja õigus ka. Nüüd ma tean, et üksnes päevaplaan ei kindlusta kõrget õppeedukust.” tõdeb Agu Sihvka. Rannap (kas mängib siin rolli tema kooliõpetaja pool, nagu Jõgisalulgi) õigupoolest ei naeruväärista kordagi kampaania korras tehtavat ühiskondlikult kasulikku (nimetame seda nii) tööd. Sellest sünnib küll nalja, aga naeruväärne see pole.

Naeruväärne oli aga toonane komme, saata sügiseti nii õpilasi, üliõpilasi kui intelligente kolhoosnikke abistama – põhiliselt kartulit ja muudsorti aedvilja koristama. Töötegemine tuli ära kannatada või tuli sellest ära hiilida. Motivatsiooni polnud, sest need summad, mis teeniti, olid pisikesed ja läksid klassi ühiskassasse, mida lõpuekskursiooni tarvis usinasti peeti.

Sellest laste- ja noortekirjanduses suuremat ei pajatata. Üpris kõnekas katke on siiski 1998. a ilmunud Richardsoni „Ühe nohiku seiklustes“. Aeg on küll tiba teine, kolhoosipõldude kõrval asuvad taluniku põllud.

Autor on kõige ja kõigi suhtes lõikavalt irooniline. Ei pääse ka see ühine ettevõtmine. Noored pole otseselt kolhoosi mineku vastu, sest koolipäev on hullem. Kirjeldatakse lõputut jorutamist ja korraldamatust – vilets buss ja opakas juht viivad töötegitjad vale põllu äärde, seal oodatakse poolteist tundi sõnniku ja piirituse järgi lõhnavat brigadiri, siis logistatakse õigesse paika. Nahk on märg, käed külmetavad, korvid on rasked, muist kaaslasi pöörab õunaraksu, nende maa tuleb teistel puhtaks korjata. Lõuna ajal laiatakse sööklas, juuakse õlut, mõnitatakse nohikuid. Muuseas, mõnevõrra sarnane Parijõe kirjeldatud ühistöö olukordadega.

Vaatamata sellele, et õpilasmaleva liikumine oli meil väga populaarne, on malevatööst (ja seltsielust) suhteliselt vähe kirjutatud. Leelo Tungal kirjeldab „Neitsi Maarja neljas päevas“ (1980) muuhulgas ka õpilasmaleva tööd ja elu, teeb seda helges ja positiivses võtmes. Rohimine ei murra konti, komandör on vahva ja ei jäta noortele vaba aega lolluste välja haudumiseks, mitmesugune arendav ja loominguline tegevus käib ka pärast tööd. On pannkoogi küpsetamist, on nalja ja naeru. Kindlasti saaks malevaelust ka Richardsoni-stiilis raamatuid kirjutada. Tuletan meelde, et ka Tungal on olnud õpetaja, nii nagu Parijõgi, Jõgisalu ja Rannap.

Uuemas jutukirjanduses on rohkem töötegemise mängimist kui tegelikku tööd. Taolisi mängumekki töid tehakse mudilaskirjanduses. Näiteks see lõputu koogiküpsetamine nn emaraamatutes, mis jälgivad väikelapse aastaringi. Ketlin Priilinn raamatus „Anna ja tema merisiga Juulius“ esitab üksikasjaliku töökirjelduse, kuidas valmistada küpsisetorti. Liili Rømmeli „Tim ja tema tegemised“ annab täpselt teada, kuidas keeksi teha. Ma ei hakka siinkohal täisnimekirja andma. See tuleks pikk. Untsuläinud koogiteost jutustab Kristiina Kass. Ka isaga üheskoos ettevõetud toaseinte värvimine alga lõbusa mänguna ja lõppeb äpardumisega.

Töö on kujunenud lapse ja tema vanemate koos veedetud kvaliteetajaks, mille käigus ka tõsised jutud räägitud saavad, nagu see Anneli Lemberi "Pere lugudes" kirjeldatud on, kui isa ja poeg koos metsa teevad.

Väheses keskastmele adresseeritud raamatuvalikus ja noortekirjanduses on tööd õige vähe. Töö motiiv pole siiski sootumaks kadunud. Kirjanikud soovivad endiselt selle abil lugejale midagi teada anda. Reet Made jutukogust „Miljonipoiss“ leiab loo „Iseseisvasse ellu“. Möödas on ajad, kui laps ja noor otsis teenistust ja sellega seotud eneseväärikust-iseseisvust omal maal hooajatöödel. Uuemal ajal teab iga titt, et tuleb minna välismaale. Jutu peategelase sõbranna sõitis USAsse lapsi hoidma. Ta ise nimetab seda sammuks iseseisvasse ellu. Aastatelt noorem Airiin tahab samuti iseseisvust. Iseseisvus võrdub raha. Nii algab tüdruku seiklus teemal „väljamaale tööle“, mis oleks võinud väga kurvalt lõppeda. Autor ei materda otseselt noorte näitsikute mõtet mujal ilmas lapsehoidjana töötada, maha, aga näitab riske.

Töö pakutud võimalustest kõneleb sümpaatselt, natike osutavalt, Jaan Rannapi "Roheline kindlus", mis ilmus aastal 2006. Autor laseb eelteismelisel Eeril mõistvalt suhtuda ema peenardamisprojektsisse. Ta ise eelistaks rohelistele lipladele paari kartulivagu. Raamatu lõpus on talgud ja kõnnumaatükist saabki aiamaa.

Sõber Manivald on aga varakult tubli ja aus töö- ning ärimees. Äri alustas ta 3. klassis – ostis, müüs ja vahetas. Ta korjas taarat, müüs ajalehti. Tema ühemehe koerajalutamisfirma teenib kena kasumit ja on üles ehitatud usalduslikele suhetele. See on sunnitud iseseisvus – Mani ema kitkub Irimaal kalkuneid ja isa pole end üüratu aeg ilmutanud. Laps ei lähe paha peale vaid töötab kuis oskab, aga mitte veri küünte alt välja vaid peaga. Ka Eeri juures saavad alguse kalasuitsutamise ja kukeseente korjamise projektid. Kirjanik annab lugejale häid ideid, kuidas oma materiaalselt järge ise parandada saab.

Täpselt samal 2006.aastal ilmus Lehte Hainsalult "Suurejüri peremees", mis kirjeldab uue talu loomise lugu. Peres on palju lapsi, igal oma tööd ja tegemised. Tööd tehakse päriselt, mitte hobi korras. Igakord ei viitsi ka hästi. Aga kui hoog sees, siis on tore oma rammu näidata. Võrreldakse, kelle puuriit on ilusam ja ennustatakse, kaua püsti seisab.

Eve Hele Sits laseb oma 2010. a ilmunud raamatus „Õunte ootel“ lastel kõikide maatööde juures tegevad olla. Kui tuleb tüdimus ja väsimus, ütleb ema: "Maal tohib tööd teha seni, kuni see mõnus on. Kui enam mõnus pole, tuleb leida teine toimetus, sest siin ei saa tööd ja toimetused kunagi otsa." (lk 33) Peab vist täpsustama, et tegemist ei ole taluga vaid maakoduga.

Diana Leesalu saadab oma mullu ilmutud raamatus "Mahajäetud maja" kaks viiendat klassi laagrisse. Maaelu tundub linnapoistele algeline ja arusaamatu, aga nad ei halvusta seda. Naabruses asuva talunikuga on leping, et lapsed seal tööd teha võivad-saavad-peavad. Ei teagi, millist sõna kasutada. Puuhunnik paneb lapsed oigama, kits kilkama – neli ja pool tundi ning töö on tehtud. Talgulised saavad suppi, lihasuppi, mille mõni kohe õigustatult pekisupiks ristib. Neelud kõivad hoopis jäätise järele. Laste töötegemise juurde kuulub ka tööst kõrvale hoidmine, eriti kui neid millegagi ei motiveerita. Aga siis läheb fantaasiamõlluks.

Ilmar Tomuski „Pöörane puhkus Parakatkul“ (2010) käib välja väärt mõtte. Paigas, kus on kõik ebamugavused – kempsu puudumisest interneti puudumiseni – on võimalik rõõmu tunda sellest, et korraldad ja sätid ja lood oma elamist ise, oma kätega. Ka see pakub lõbu ja rahuldust. Ja pakub võimaluse perel üheskoos üksteise seltsis viibida.

Nii on tööst kui sundusest, kui raha allikast ja eneseteadvuse tõstjast saanud lõbu ja privileeg ja halvasti varjatud põhjus tervel perel üheskoos olla, ühise eesmärgi nimel tegutseda – end ühtse perena tunda.

Lõpetada sobib Sulev Olli luuletusega:

“Töö ei ole hunt, et metsa jookseb,
töö on töökohal vait kui sukk.

Ei ole nüüd nii, kui vanasti oli,
et sulase põllule kupatab kukk.

Töö vaikselt on vajunud arvuti varju
ja trüginud tarkvara tarbijaks.

Nüüd lihas longub
ja areneb aju
ja hoopis teistmoodi otsa saab jaks.”